

Prosodia
suomenopettajille

Painavaa asiaa painosta

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

 Kielibuusti
Språkboost

Perusasioita painosta ja painotuksesta

Tässä diasarjassa keskitytään erityisesti seuraaviin asioihin:

- Mihin **painotusta** käytetään?
- Mitä tarkoittaa **uutisarvoisen informaation fokus**, ja miten se suhteutuu painotukseen?
- **Painoharjoittelun periaatteita:** miksi kannattaa korostaa jo alussa kokonaisia puhejaksoja?

Paino ja uutisarvoinen informaatio

Painotus ja UIF

- Painotus liittyy **uutisarvoisen informaation fokustamiseen (= UIF)**
- UIF on se kohta, johon puhuja haluaa kuulijan **kiinnittävän erityistä huomiota.**
- Fokustaminen tuotetaan puheessa myös ja erityisesti foneettisin keinoin, mm. perustaajuuden muutoksella.

Uutisarvoisen informaation fokus

- UIF ilmaistaan eri kielissä (tai kielityypeissä) eri paikassa.
- UIF voi olla tyypillisesti puherupeaman loppupuolella, verbin jäljessä (*mä oon Yrjö*), niin kuin usein suomessa, tai juuri ennen verbiä, niin kuin usein unkarissa (*én Yrjö vagyok*).

Sanajärjestys ja UIF

Typologiset sanajärjestystyypit ja UIF

- Kieliä tyypitellään sanajärjestyksen(kin) perusteella,
  - esim. SVO eli subjekti + verbi + objekti ja
  - SOV eli subjekti + objekti + verbi
- **SVO-kielessä** UIF on tyypillisesti verbin jäljessä.
- Puheessakin UIF näkyy sanajärjestyksessä, mutta se myös kuuluu: se merkitään prosodisesti.

SOV =
subjekti + verbi +
objekti

SVO =
subjekti + objekti
+ verbi

Mikä tässä on mennyt pieleen? 1/2

Kuva: Tawny Nina Botha. Saatavilla osoitteessa Pixabay.com ([linkki](#))

Terve Yrjö!

Bodor Franciska olen.

2001. syyskuun 19. klo 18.55
olen syntynyt.

4000 gr.
58 cm.

Paljon pusuja + halauksia!

Franciska-baba
+ Magdi-mama

Mikä tässä on mennyt pieleen? 2/2

Kuva: Tawny Nina Botha. Saatavilla osoitteessa Pixabay.com ([linkki](#))

Terve Yrjö!

Bodor Franciska olen.

2001. syyskuun 19. klo 18.55
olen syntynyt.

4000 gr.
58 cm.

Paljon pusuja + halauksia!

Franciska-baba
+ Magdi-mama

Unkari: UIF tyypillisesti juuri ennen verbiä

- Magdi puhuu äidinkielenään unkaria, jossa monia SOV-kielen piirteitä: UIF on usein ennen verbiä.
- Voitaisiin puhua yhtä hyvin SXV- tai SVX-kielistä: X voi olla mikä hyvänsä verbin määrite, sen ei tarvitse olla juuri objekti.

Lainat ja tuki äidinkielestä

- Magdi lainaa sanajärjestyksen ja UIF:n paikan äidinkielestään suomeen.
- Lainausta tyypillisintä niillä alueilla, jotka ovat tiedostamattomimpia: mm. sanajärjestys ja prosodia.
- Kannattaa katsoa WALSista (<https://wals.info/>) lisätietoa siitä, mihin sanajärjestystyyppiin omien opiskelijoiden äidinkielet kuuluvat.

WALS: Sanajärjestys eri kielissä

Feature 81A: Order of Subject, Object and Verb

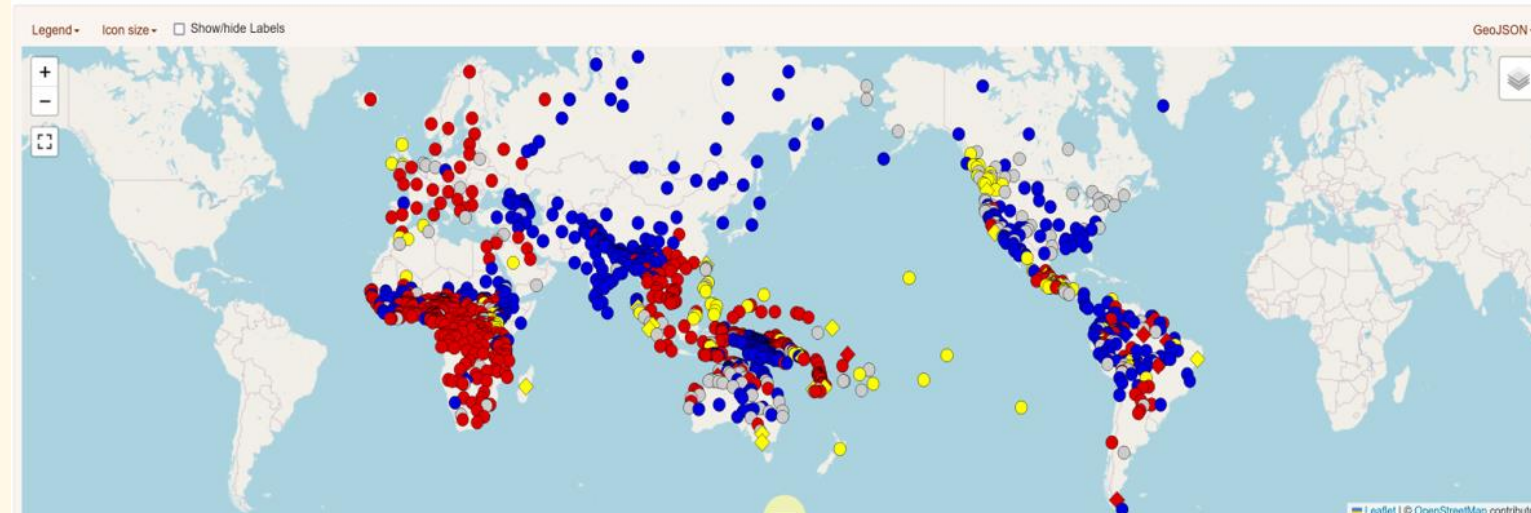
This feature is described in the text of chapter 81 [Order of Subject, Object and Verb](#) by Matthew S. Dryer [cite](#)

You may combine this feature with another one. Start typing the feature name or number in the field below.

× 81A: Order of Subject, Object and Verb

Values

●	SOV	564
●	SVO	488
●	VSO	95
◆	VOS	25
◆	OVS	11
◆	OSV	4
○	No dominant order	189

Kuvakaappaus:
WALS.info ([linkki](#)).
Lähdetiedot diasarjan
lopussa.

Paino ja prominenssi

Sanapaino

- Sanapainolla tarkoitetaan sitä, mihin paino sanassa asettuu:
  - esim. suomessa ja tšekissä sanapaino on 1. tavulla, ranskassa taas viimeisellä tavulla.
- Puhutaan myös **kiinteästä** ja **liikkuvasta** sanapainosta: liikkuva sanapaino pitää opetella aina ulkoa.
- Liikkuvalla sanapainolla erotetaan merkityksiä toisistaan:
  - espanjan *término* – *termino* – *terminó* 'termi – lopetan – hän lopetti'

Paino vai prominenssi?

- Painon asemesta käytetään myös termiä **prominenssi**.
- Kuvaavampi termi siinä mielessä, että painovaikutelma tuotetaan puheessa monen prosodisen keinon avulla.
- Tärkeää on se, että jokin kohta saadaan **nostettua puheesta esiin**.

Prominenssi vai prominenssipotentiaali?

- On tärkeää tiedostaa, että luonnollisessa puheessa kaikki sanat eivät ole painollisia:
  - /siel ei ook käyny ihan kaikki/
- Täsmällisemmin sanottuna sanapaino onkin paino- tai **prominenssipotentiaali**.
- Suomessa prominenssipotentiaali on 1. tavulla. Se tarkoittaa sitä, että jos sana on puheessa painollinen, prominenssi asettuu 1. tavulle.

Prominenssi eri kielissä 1/2

- Suomessa prominenssi tuotetaan tyypillisesti tonaalisen ja dynaamisen vaihtelun avulla:

Mun nimi on Yrjö.

!Avaa hei toi toinenkin ikkuna.

Prominenssi eri kielissä 2/2

- Mutta monessa kielessä prominenssiin liittyy lisäksi vokaalin kestoaihtelu (se, minkä me kuulemme pituutena), esim. italiassa:

sono a casa /sono ak ka:za/

'olen kotona'

Vokaalien pituuden monikasvoisuus

- 1) Kesto on eri asia kuin pituus: eri asemissa olevat ”pitkät vokaalit” ovat todellisilta kestoiltaan hyvin erilaisia.
- 2) Suomen merkitystä erottava pituus esiintyy missä tavussa hyvänsä, riippumatta siitä, missä kohtaa sanaa on prominenssi, paino.
- Italian ”automaattipituus” esiintyy vain tietynlaisissa prominenteissa tavuissa: se ei koskaan erota merkityksiä.

Ks. painosta ja kestosta myös videosarjan *Fonetiikkaa suomenopettajille* jaksoa 5.

Vokaalien kesto ja lainautuminen äidinkielestä

- Suomen vokaalien kesto on vaikea oppia, koska suomessa kesto ei ole prominenssiin liittyvä automaatio vaan se erottaa merkityksiä!
- Italian ”automaattikesto” on vokaalien *tiedostamatonta* pidentämistä: siitä vaikea oppia pois.

Painoharjoittelusta

Painoharjoittelun periaatteita

- Harjoittelussa ovat erityisen tärkeitä laajemmat puhejaksot, koska
  - sanapaino on potentiaali: se ei aina toteudu
  - UIF liittyy kokonaiseen ajatukseen, lausumaan: täytyy tietää, mitä on sanomassa, jotta voi painottaa jotakin
  - hyvä oppia jo alussa, miten luonnollisessa puheessa painotetaan
  - laajemmissa kokonaisuuksissa on vaikeampaa hallita äidinkielen vaikutusta.

Painoharjoitteita

- Harjoitusmalleja on *Prosodiaa suomenopettajille* -sarjan videojaksoissa 3 & 4, jossa käsitellään laajempien puherupeamien ääntämistä ja harjoittelua.
- Ks. painosta ja pituudesta myös videosarjan *Fonetiikkaa suomenopettajille* jaksoa 5.

Lisäluettavaa

- Eija Ahon, Aino Huhtaniemen ja Mari Nikosen *Fonetiikkaa suomen kielen oppijoille* (Finn Lectura, Helsinki 2016) on tutustumisen arvoinen teos. Sivuilla 33–45 on selitetty selkeästi, mitä prosodia on.
- Tutustumisen arvoinen on myös Anna-Liisa Lehessaaren Prosodiikka ja kielenopetus -artikkeli. Se on Antti Iivosen ja Terttu Nevalaisen (1998) toimittamassa kirjassa *Vieraan kielen fonetiikan opetuksen näkökohtia* (Helsingin yliopiston fonetiikan laitoksen julkaisuja 41).
- Sanajärjestystyypeistä ja suomen sanajärjestyksestä kannattaa katsoa Mari Hongon ja Sanna Mustosen toimittaman *Tunne kieli* -kirjan (2018) lukua Kielten kirjoja, suomen sävyjä (Yrjö Lauranto). Erityisesti sivuilla 76–88 käsitellään sanajärjestykseen liittyviä asioita.
- WALSista löytyy paljon hyödyllistä lisätietoa tässäkin jaksossa käsiteltyihin asioihin. Kannattaa käydä selailemassa WALSin sivuja:
  - WALs = World Atlas of Language Structures (<https://wals.info>)

Lähde

Sivun 9 kartta sanajärjestystyypeistä:

Matthew S. Dryer 2013. Order of Subject, Object and Verb. – Dryer, Matthew S. & Haspelmath, Martin (eds.) The World Atlas of Language Structures Online. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology.

Saatavilla osoitteesta <http://wals.info/chapter/81/> . Kuvakaappaus otettu 10.1.2023.

Tekijät

Oheismateriaali: Yrjö Lauranto

Videosarja:

Sisältö ja käsikirjoitus Yrjö Lauranto

Esiintyjä Yrjö Lauranto

Asiantuntijat Tommi Nieminen

Michael O'Dell

Videotuotanto Dalgrang Studio

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

 Kielibuusti
Språkboost

©2023 Yrjö Lauranto
Prosodiaa suomenopettajille -oheismateriaali, maaliskuu 2023,
jonka tekijä on Yrjö Lauranto, on [Creative Commons Nimeä 4.0
Kansainvälinen -lisenssillä](#). Materiaali on saatavilla osoitteessa
kielibuusti.fi.